

8 Maoirseacht ar an Íocaíocht Cúnaimh Tithíochta (HAP)

- 8.1** Tacaíonn an scéim um Íocaíocht Cúnaimh Tithíochta (HAP) le teaghlaigh a bhfuil acu riachtanas fadtéarmach tithíochta nach bhfuil siad in ann freastal air gan chúnamh.¹ Is é príomhchuspóir na scéime HAP cabhrú le faighteoirí fadtéarmacha fhorlíonadh cíosa na Roinne Coimirce Sóisialaí gluaiseacht chuig tacaíocht tithíochta níos iomchuí agus aontaithe.
- 8.2** Tá an scéim á maoiniú ag an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht (an Roinn) agus tá sí á hoibriú ag na húdaráis áitiúla ina gcáil mar údaráis tithíochta aonair.
- 8.3** Seoladh HAP den chéad uair i dtrí údarás áitiúla i mí Mheán Fómhair 2014.^{2,3} D'oibrigh HAP in 28 n-údarás áitiúla in 2016, agus cuireadh i bhfeidhm é sna trí údarás áitiúla deiridh i mí an Mhárta 2017. In 2020, chaith an Roinn €465 mhilliún, beagnach, ar HAP, agus tacaíocht á tabhairt aici do 60,000 tionónta, beagnach - meánchostas bliantúil €7,800 in aghaidh na tionóntachta ar tugadh tacaíocht di.
- 8.4** Ceanglaítear ar ranna rialtais a thaispeáint gur bhain siad úsáid as maoiniú a soláthraíonn an tOireachtas é ar an mbealach a bhí sé beartaithe agus go héifeachtach. Rinneadh an scrúdú sin chun socruithe maoirseachta na Roinne maidir le HAP a mheas, agus béim ar leith á leagan ar struchtúir rialachais, ar na rialuithe atá i bhfeidhm, ar mhonatóireacht ar éifeachtacht na scéime agus ar an gcostas seachadta.
- 8.5** Díríodh in athbhreithniú ar chostas chun críche an scrúdaithe sin ar an tréimhse 2018 - 2020 toisc gurbh í 2018 an chéad bhliain iomlán d'oibriú na scéime ar bhonn náisiúnta.

Struchtúr rialachais HAP

- 8.6** Cuirtear na príomhghnéithe de na socruithe rialachais agus maoirseachta i láthair in larscríbhinn 8B agus is féidir iad a achoimriú mar seo a leanas.
- Déanann an Roinn maoirseacht ar an scéim trí Ghrúpa Maoirseachta HAP a sholáthraíonn treoir straitéiseach don scéim agus a thuairiscíonn don Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht (an tAire). Faigheann an Grúpa Maoirseachta tacaíocht ó Bhord Tionscadail HAP a chinntíonn go sainiúitear spriocanna inghnóthaithe, go bhforbraítear pleananna agus scálaí ama agus go ndéantar monatóireacht orthu.
  - Riarann údaráis áitiúla an scéim agus déantar í a chomhordú trí Chomhairle Cathrach agus Contae Luimnigh (CCCL).
  - In 2016, tar éis próiseas foirmiúil measúnaithe, bhuaigh CCCL an conradh chun HAP a bhainistiú thar ceann na 31 údarás áitiúla ar fud an Stáit agus Feidhmeannacht um Dhaoine ar Easpa Dídine Réigiún Bhaile Átha Cliath. Déanann CCCL bainistíocht ar HAP tríd an Ionad Seirbhísí Comhroinnte Íocaíochtaí Cúnaimh Tithíochta (an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP), a fheidhmíonn mar stiúthóireacht laistigh den Chomhairle.⁴ Déanann Grúpa Rialachais HAP, atá faoi chathaoirleacht Phríomhfeidhmeannach CCCL, maoirseacht ar oibríochtaí an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP.

1 Tá an bunús dlí le haghaidh HAP leagtha amach i gCuid 4 d'Acht na dTithe (Forálacha Ilghnéitheacha), 2014. Tugtar léargas ginearálta ar an bpróiseas HAP in larscríbhinn 8A, Fíor 8A.1.

2 Comhairle Contae Chorcaí, Comhairle Cathrach agus Contae Luimnigh agus Comhairle Cathrach agus Contae Phort Láirge.

3 Ag an am céanna, thosaigh Feidhmeannacht um Dhaoine ar Easpa Dídine Réigiún Bhaile Átha Cliath ag comhordú scéim oiriúnaithe HAP do Dhaoine gan Dídean (HHAP) do theaghlaigh gan dídean i réigiún Bhaile Átha Cliath i mí na Nollag 2014. Is é aidhm HHAP teaghlaigh incháilithe a bhogadh amach as cóiríocht éigeandála, lena n-áirítear óstáin, agus isteach i dtionóntachtaí príobháideacha ar cíosa.

4 Comhlíonann an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP a ról mar ionad náisiúnta idirbheart agus tuairiscithe airgeadais don scéim HAP trí gach idirbheart cíosa gaolmhar do thionóntaí, tiarnaí talún agus údaráis áitiúla a bhainistiú.

- 8.7** Tháinig an Grúpa Maoirseachta HAP le chéile sé huaire le linn 2015. Mar sin féin, bhí cruinnithe i bhfad ní b'annaimhe le blianta beaga anuas - níor tháinig an Grúpa le chéile ach uair nó dhó sa bhliain idir 2018 agus 2020. Luaigh an Roinn, de réir mar a tháinig an scéim in aibíocht, go mbeadh gá le maoirseacht nach mbeadh chomh minic sin. Luadh gur tháinig an Grúpa Maoirseachta agus Bord Tionscadail HAP le chéile le linn ráithí malartacha, rud a choinnigh treo straitéiseach na scéime.
- 8.8** Bhí an líon a d'fhreastail ar chruinnithe an Ghrúpa Maoirseachta athraitheach freisin. Ar an meán, d'fhreastail leath na mball ar na cruinnithe a tionóladh idir 2018 agus 2020.¹ Níor fhreastail ceachtar den bheirt chomhchathaoirleach - Ard-Rúnaí na Roinne Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht agus Ard-Rúnaí na Roinne Coimirce Sóisialaí - ar chruinniú den Ghrúpa ó mhí Dheireadh Fómhair 2018 i leith. Cé nár fhreastail ceachtar Ard-Rúnaí ar chruinnithe ina dhiaidh sin, luaigh an Roinn go ndearnadh ionadaíocht don dá Roinn lena linn agus gur tarmilgeadh ról an chathaoirligh chuig Ard-Rúnaí na Roinne Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht, atá freagrach as HAP.²
- 8.9** Tá na socrúithe idir údaráis áitiúla aonair agus an tlonad Seirbhísí Comhroinnte HAP (trí CCCL) leagtha amach i meabhrán caighdeánaithe tuisceana. Cé gur cheart formáid an mheabhráin tuisceana a bheith faoi réir athbhreithniú tréimhsiúil ag Bord Tionscadail HAP, ní dhearnadh aon athbhreithniú den sórt sin.
- 8.10** Tá an caidreamh idir an tlonad Seirbhísí Comhroinnte HAP agus an Roinn leagtha amach i meabhrán comhaontaithe (an comhaontú), a síníodh i mí Dheireadh Fómhair 2019. Sa chomhaontú, tugtar breac-chuntas ar ról agus freagrachtaí an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP agus ar ról agus freagrachtaí na Roinne, agus leagtar amach ann na socrúithe comhlíonta agus monatóireachta. Mar sin féin, ní dhéanann cainníochtú sa chomhaontú ar ranníocaíocht airgeadais na Roinne leis an Ionad Seirbhísí Comhroinnte ná ní chuimsítear ann mionsonraí sonracha maidir le hionchuir nó spriocanna feidhmíochta do HAP.
- 8.11** Tá an Roinn freagrach as athbhreithnithe rialta ar an gcomhaontú a éascú ach cuireadh athbhreithniú a bhí le déanamh faoi mhí Mheán Fómhair 2020 ar fionraí go dtí go dtabharfadh an Ghníomhaireacht Tithíochta athbhreithniú ar struchtúr rialachais HAP chun críche.³

Rialú ar HAP

- 8.12** I bhfianaise chostas na scéime HAP, tá éifeachtacht rialuithe na scéime tábhachtach. Tá measúnú ar na príomhrialuithe leagtha amach i bhFíor 8.1.

1 Bhí idir naonúr ball agus 11 bhall ann i mballraíocht an Ghrúpa Maoirseachta thar an tréimhse.

2 Aimsíodh sa scrúdú go raibh ionadaíocht á déanamh don Roinn Coimirce Sóisialaí trí fhreastalaithe seachas trí bhaill den Ghrúpa Maoirseachta.

3 Tugadh an t-athbhreithniú chun críche i mí Aibreáin 2021 agus rinneadh roinnt moltaí maidir le cuíchoiriú an struchtúir rialachais HAP reatha. Luaigh an Roinn nár ghlac an Grúpa Maoirseachta an tuarascáil go fóill ach, tar éis í a ghlacadh go foirmiúil, go gcuirfidh sí tús le cur chun feidhme na moltaí atá ann.

Fíor 8.1 Measúnú ar phríomhrialuithe scéime do HAP

Réimse	Príomhrialú	Measúnú ar oibriú an rialaithe	Measúnú foriomlán
Measúnú agus bainistíocht riosca	Clár rioscaí á chothabháil ag an Ionad Seirbhísí Comhroinnte HAP. Déanann Grúpa Rialachais HAP athbhreithniú gach ráithe agus déanann Coiste Iniúchóireachta CCCL athbhreithniú gach bliain. Rialuithe chun rioscaí atá leabaithe i gcóras bainistíochta cáilíochta an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP a mhaolú.	Cuimsítear rioscaí móra sa chlár rioscaí. Déantar athbhreithniú rialta ar an gclár rioscaí. Tá seiceálacha agus nósanna imeachta riaracháin leabaithe i gcóras bainistíochta cáilíochta an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP.	
Rialuithe glactha	Sraith seiceálacha incháilitheachta a rinne údaráis áitiúla agus an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP (féach Iarscríbhinn 8A, Fíor 8A.2).	Braitheann an Roinn ar dhearbhu sinithe ón Ionad Seirbhísí Comhroinnte HAP maidir le hincháilitheacht. Ní dhéantar spotseiceálacha chun oibriú seiceálacha a bhailíochtú.	
Rialuithe ar iocaíochtaí	Sa chreat um uasteorainneacha cíosa mhíosúil, leagtar amach na cíosanna is féidir a íoc le tiarnaí talún le haghaidh aicmithe éagsúla tí i ngach limistéar údaráis áitiúil. Níl na cíosanna a íoctar níos mó ná na teorainneacha ordaithe.	Tá an creat reatha um uasteorainneacha cíosa mhíosúil i bhfeidhm ó bhí an bhliain 2017 ann. Níl aon athbhreithniú sceidealta. Déanann an Roinn monatóireacht ar mheáníocaíochtaí míosúla le tiarnaí talún agus ar na rátaí lánrogha a thugann údaráis áitiúla lena chinntiú nach sáraítear cíosanna uasteorannaithe (lena n-áirítear roghanna).	
	Tá sé de dhuilgas ar thionóntaí a n-údarás áitiúil a chur ar an eolas faoi aon athrú ar chúinsí, mar shampla méadú ar ioncam.	Ní dhéantar athmheasúnú ar thionóntaí maidir le hincháilitheacht le haghaidh tacaíocht tithíochta sóisialta má thagann méadú ar a n-ioncam. Ina áit sin, méadófar a gcíos difreálach de réir scéim cíosa dhifreálaigh an údaráis áitiúil. Má tá briseadh ann sa tacaíocht, is féidir go n-athmheasúnófar iad le haghaidh tithíocht shóisialta.	
	Íoctar ranníocaíochtaí tionóntaí atá dlite do na tréimhsí a fóirdheonaíodh. Déantar foráil sa Bheartas Bainistíochta Fiachais go n-eiseofar litreacha fógra/meabharrúcháin fiachais ar bhonn seachtainiúil (gach Déardaoin), bunaithe ar fhrámaí ama ar leith agus ar leibhéil fiachais.	Ó 2016 i leith, tá bailiú cíosa tionóntaí fós ard agus tá drochfhiacha fós íseal. Chuir an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP leis sin trí struchtúr soiléir a sholáthar chun aon riaráistí tionóntaí a fhorbraíonn a bhainistiú tríd an mBeartas Bainistíochta Fiachais.	
	Meastachán ar leibhéal na calaoise agus na hearráide amhrasta a tharlaíonn.	Ní dhéantar bailiú ná foilsiú go rialta ar fhaisnéis faoi earráid agus calaois a bhaineann le scéim an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP.	
TFC agus slándáil sonraí	Soláthraíonn OGCIÓ tacaíocht 'teipaistrithe' don bhunachar sonraí CMR de chuid an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP. ^{a, b} Tá próisis i bhfeidhm ag an Ionad Seirbhísí Comhroinnte HAP chun sárúithe sonraí a thuairisciú. Déanann an Grúpa Maoirseachta monatóireacht ar shaincheisteanna cosanta sonraí agus ar shlándáil.	Críochnaíodh athbhreithniú neamhspleách ar thimpeallacht TF an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP in 2017. Taispeánann faisnéis a chuir an Roinn ar fáil gurb amhlaidh, amhail mí an Mheithimh 2021, go raibh 44% de na moltaí curtha i gcrích, go raibh 47% ar siúl agus nach ndearnadh 9% a ghlacadh ná a chur i ngníomh iad.	

Foinse: Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

Nótaí: a Tá ról ceannaireachta ag Oifig Phríomh-Oifigeach Faisnéise an Rialtais (OGCIO) don chlár oibre digiteach ar fud an Rialtais.

b Is samhail oibríochta cúlta é teipaistriú ina nglacann comhpháirt thánaisteach le feidhmeanna comhpháirte córais nuair nach bhfuil an príomh-chomhpháirt ar fáil - trí mhainneachtain nó trí aga neamhfhónaimh sceidealaithe. Tástáladh córas teipaistrithe an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP.

Eochair: Tá príomhrialú leordhóthanach i bhfeidhm.

 Deis chun feabhsúcháin.

 Níl aon phríomhrialuithe i bhfeidhm.

- 8.13** Tá deiseanna ann an timpeallacht rialaithe a fheabhsú. Mar shampla, tá scála na scéime HAP oiriúnach do bhearta áirithe a n-úsáideann an Roinn Coimirce Sóisialaí iad a ghlacadh, mar shampla córas athbhreithnithe foirmiúla rialaithe agus suirbhéanna rialaithe chun minicíocht earráide oifigiúla, earráid iarratasóra agus calaois amhrasta a bhrath in íocaíochtaí.
- 8.14** D'fhéadfadh an Roinn beartas frithchaloise foriomlán a fhorbairt do HAP freisin, rud a chuimsíonn oibríochtaí an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP agus údaráis áitiúla, agus atá ag teacht leis an dea-chleachtas reatha sa réimse sin.

Monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtacht agus feidhmíocht HAP

- 8.15** Sprioc straitéiseach na Roinne maidir leis an scéim HAP, mar atá leagtha amach in *Rebuilding Ireland: Plean Gníomhaíochta (2016 - 2021)* is ea tacaíocht aontaithe tithíochta a chruthú dóibh siúd a bhfuil acu riachtanas fadtéarmach tithíochta nach bhfuil siad in ann freastal air gan chúnamh.¹ Glacadh roinnt cuspóirí gaolmhara eile freisin maidir leis an scéim HAP, inar cuimsíodh
- tacaíocht tithíochta arna maoiniú go poiblí a chomhdhlúthú faoi na húdaráis áitiúla ina gcáil mar údaráis reachtúla tithíochta
  - éifeachtacht na rialála san earnáil cíosa phríobháideach a fheabhsú
  - tacaíocht sholúbtha tithíochta a sholáthar
  - fáil réidh le constaicí féideartha 'gaiste bochtaineachta' ar fhostaíocht
  - ceannródaíocht a dhéanamh ar athchóirithe nuachóirithe níos leithne san earnáil tithíochta sóisialta, lena n-áirítear cíos a asbhaint ag an bhfoinse
  - tacaíocht tithíochta a sholáthar go barainneach.
- 8.16** Níor glacadh bearta ná spriocanna sonracha maidir le tacaíocht sholúbtha tithíochta sóisialta a sholáthar, fáil réidh le constaicí féideartha 'gaiste bochtaineachta' ar fhostaíocht agus ceannródaíocht a dhéanamh ar athchóiriú nuachóirithe níos leithne san earnáil tithíochta sóisialta, lena n-áirítear cíos a asbhaint ag an bhfoinse.

Tacaíocht tithíochta a chomhdhlúthú faoi na húdaráis áitiúla

- 8.17** In 2016, bhí thart ar 48,041 duine aonair ag fáil forlíonadh cíosa, agus rangáíodh 36,666 dhuine díobh mar fhaighteoirí fadtéarmacha (níos mó ná 18 mí). Bhí sé mar aidhm ag an Roinn gach duine a bhí ag fáil forlíonadh cíosa agus ag a bhfuil riachtanas fadtéarmach tithíochta a aistriú chuig HAP faoi 2020. Ag deireadh 2020, bhí 19,304 thionóntacht faoin scéim forlíonadh cíosa, agus rangáíodh 11,438 gcinn de na tionóntachtaí sin mar fhaighteoirí fadtéarmacha.² Luaigh an Roinn gur cuireadh stop go ginearálta le haistrithe faighteoirí forlíonadh cíosa chuig HAP in 2020 (agus in 2021) mar gheall ar phaindéim Covid-19, agus go raibh acmhainní údaráis áitiúil dírithe ar thionóntachtaí atá ann cheana a choinneáil agus ar thionóntachtaí nua a bhunú. Tá an Roinn ag súil le méadú ar aistrithe forlíonadh cíosa in 2022.

Rialáil a fheabhsú san earnáil cíosa phríobháideach

- 8.18** Ceanglaítear go reachtúil ar údaráis áitiúla cigireachtaí ar chóiríocht bheartaithe tionóntachta HAP a dhéanamh (nó a shocrú) laistigh de thréimhsí forordaithe mar chuid de mhórchóras cigireachtaí faoi alt 41 d'Acht na dTithe (Forálacha Ilghnéitheacha), 2014 (Acht 2014). Tá gach údarás áitiúil freagrach as comhlíonadh na gceanglas ábhartha a chinntiú.

¹ Doiciméad straitéise na Roinne dar teideal *Tithíocht do Chách*, ina gcuimhdáitear an tréimhse go 2030, a foilsíodh i mí Mheán Fómhair 2021.

² Aistrítear roinnt faighteoirí forlíonadh cíosa chuig an scéim cóiríochta ar cíos (RAS) a tugadh isteach in 2004.

8.19 Ní mór cigireachtaí ar chóiríocht HAP a shocrú laistigh d'ocht mí ó dhátaí tosaithe tionóntachtaí HAP, nó ní mór iad a bheith déanta laistigh de dhá mhí dhéag roimh an dáta tosaithe.¹

8.20 Tá dúshlán ann ar leibhéal an údaráis áitiúil chun an sainordú foriomlán cigireachtaí a chomhlíonadh. B'ionann cigireachtaí HAP agus os cionn leath na gcigireachtaí príobháideacha ar chóiríocht ar cíos a rinneadh in 2019 agus 2020.^{2,3} B'ionann cigireachtaí HAP a rinneadh in 2019 agus 23,424 cinn agus rinneadh 12,031 chigireacht HAP ar an láthair in 2020.

8.21 Chuir ráig Covid-19 bac mór ar chigireachtaí ar mhaoine HAP. Tugadh tosaíocht do chigireachtaí a measadh a bheith práinneach. D'eisigh an Roinn treoir chuig údaráis áitiúla, a leag amach gur cheart leanúint de chigireachtaí a shocrú agus, i gcásanna práinneacha, iad a dhéanamh. Spreag an Roinn údaráis áitiúla freisin chun cigireachtaí fóirúla a bhreithniú, agus gheall sí go soláthródh sí maoiniú chun é sin a éascú. In 2020, rinneadh 991 chigireacht fhóirúil ar thionóntachtaí HAP (1,388 gcigireacht fhóirúla san iomlán).

8.22 Luaigh an Roinn gur chuir an tlonad Seirbhísí Comhroinnte HAP modúl ar a chóras bainistíochta tionóntachta ar áireamh chun cur ar chumas na n-údarás áitiúil torthaí na gcigireachtaí ar mhaoine tionóntachtaí HAP a thaifeadadh.⁴ Thuairiscigh go leor údarás, áfach, dúshlán maidir le dhá thacar sonraí ar leithligh a chothabháil, agus luaigh siad gurbh fhearr leo leanúint ar aghaidh ag úsáid a gcórais TFC féin chun torthaí gach cigireachta ar mhaoine tionóntachta príobháidí a thaifeadadh.

8.23 Tá sé mar chuspóir ag an scéim rialáil na hearnála tionóntachta príobháidí a fheabhsú. Thug an Roinn faoi deara go mbaintear an cuspóir sin amach trí na ceanglais dhlíthiúla ar údaráis áitiúla cigireacht a dhéanamh ar áitribh HAP agus go bhfoilsítear sonraí bliantúla ar leibhéal na gcigireachtaí foriomlána, lena n-áirítear cigireachtaí tionóntachta HAP a dhéanann gach údarás áitiúil, ar a suíomh Gréasáin.

8.24 Luaigh an Roinn go bhfuil sí tiomanta d'obair i gcomhar le húdaráis áitiúla chun go bhféadfar anailís a dhéanamh ar thorthaí na gcigireachtaí HAP, agus luaigh sí gur forbraíodh liosta íosriachtanas sonraí maidir le cigireachtaí HAP chun an anailís sin a éascú. Chuir an Roinn in iúl freisin do gach údarás áitiúil an gá práinneach atá ann le sonraí stairiúla a uaslódáil chuig modúl an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP.

8.25 Faoi láthair, ní thuairiscíonn an Roinn ar chigireachtaí HAP mar phríomh-mhéadracht. Luaigh an Roinn gur taifeadadh 738 gcinn (2.5%) de na 29,584 cinn de scoir/dhúntaí HAP go deireadh mhí an Mhárta 2021 mar gheall ar dhroch-chaighdeán mhaoine. Luaigh sí go bhfuil sé de fhreagracht reachtúil ar na húdaráis áitiúla a chinntiú go ndéanann siad na cigireachtaí agus aon obair leantach riachtanach, agus go bhfuil údaráis áitiúla ag dul i mbun cigireachtaí ar bhonn dícheallach, go háirithe cigireachtaí HAP.

Tacaíocht tithíochta a sholáthar go heacnamaíoch

8.26 Chun a cuspóirí a bhaint amach maidir le HAP, bhain an Roinn de thátaí as go gcaithfeadh sí 84,000 tionóntacht HAP breise a fháil thar na sé bliana idir 2016 agus 2021. Rinneadh an sprioc chomhach a mhéadú ina dhiaidh sin, go 91,510 tionóntacht nua faoi dheireadh 2021.

1 Tá na hamlínte do chigireachtaí HAP leagtha amach sna Rialacháin um Álcaíocht Cúnaimh Tithíochta 2014 (IR Uimh. 407 de 2014).

2 Bhí dhá chigireacht HAP freagrach as 58% agus 51% faoi seach de na cigireachtaí foriomlána a rinneadh in 2019 agus 2020.

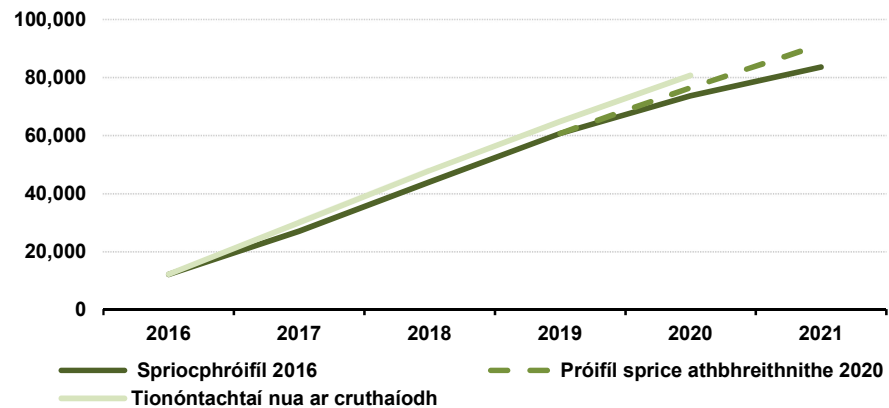
3 Sa *Straitéis don Earnáil Cíosa* 2016, cuimsítear príomhghníomhaíocht chun clúdach agus comhlíonadh cigireachtaí a mhéadú trí mhaoiniú imfhálaithe sonrach agus trí spriocanna cigireachta bliantúla. Is é an cuspóir líon na gcigireachtaí a mhéadú go hincriminteach gach bliain agus é mar aidhm ráta cigireachta bliantúil atá cothrom le 25% den chóiríocht príobháideach ar cíos a bhaint amach faoi 2021.

4 Is é SUGAR CRM an t-ardán bogearraí a n-úsáideann an tlonad Seirbhísí Comhroinnte HAP agus údaráis áitiúla é chun gach idirbheart cíosa a bhaineann le HAP a bhainistiú don tionónta, don údarás áitiúil agus don tiarna talún.

Tionóntachtaí nua ar cruthaíodh

- 8.27** Chun an sprioc bhunaidh amach, bhí sé riachtanach 14,000 tionóntacht nua ar an meán a chruthú gach bliain. Tá líon na dtionóntachtaí nua HAP a cruthaíodh beagán chun tosaigh ar an leibhéal sin ar bhonn seasta (féach Fíor 8.2).

Fíor 8.2 An sprioc agus tionóntachtaí iarbhir HAP a cruthaíodh, 2016 go 2020^a

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta

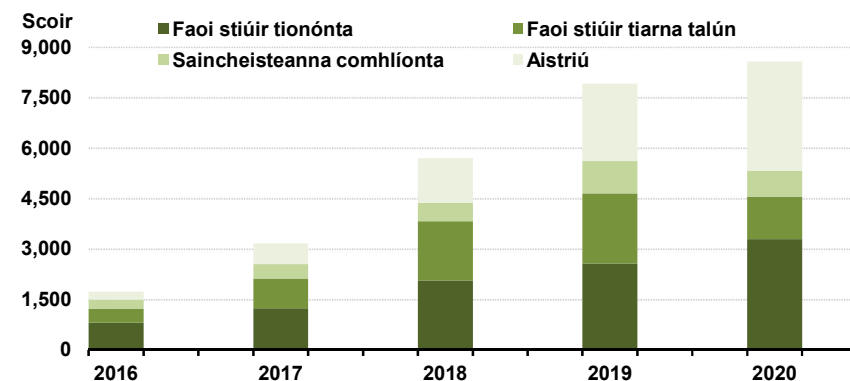
Nóta: a Ba é an sprioc fhoriomlán a socraíodh in 2016 ná tacú le 84,000 tionóntacht nua, beagnach, a fháil faoi dheireadh 2021. Rinneadh an sprioc sin a athbhreithniú chun 86,510 tionóntacht nua a sholáthar faoi dheireadh 2019 agus 91,510 tionóntacht nua a sholáthar faoi dheireadh 2021.

Scoir den scéim

- 8.28** Críochnaíonn tionóntachtaí HAP ar chúiseanna éagsúla, lena n-áirítear toisc go gcinneann tionónta bogadh amach as an maoin ar cíos, toisc go seirbheálann an tiarna talún fógra don tionónta an mhaoín a fhágáil folamh, nó toisc go dtairgtear cineál difriúil tacaíochta tithíochta sóisialta don teaghlach a dtugtar tacaíocht dó, ar thithíocht í a oireann níos mó dá riachtanais. Scoireadh de 27,161 tionóntacht san iomlán sa tréimhse 2016 go 2020.¹

- 8.29** D'aistrigh níos mó ná an ceathrú cuid (28%) de na tionóntaí a bhí ag fágáil HAP idir 2016 agus 2020 go díreach chuig cineálacha eile tithíochta sóisialta. Tá an ráta sin ag méadú thar shaolré na scéime HAP, suas ó 14% de na scoir den scéim in 2016 go 38% in 2020 (féach Fíor 8.3).

Fíor 8.3 Scoir de thionóntachtaí HAP, 2016 go 2020

Foinse: Tuarascáil ráithiúil an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP do Ráithe 4 2020

¹ Réamhaisnéisiúnn an Roinn scoir den scéim HAP bunaithe ar thuairiscí seachtainiúla agus ráithiúla ón Ionad Seirbhísí Comhroinnte HAP. Tugann na tuarascálacha ráithiúla breacchuntas ar líon na dtionóntachtaí gníomhacha agus dúnta HAP agus na cúiseanna féintuairiscithe le HAP a fhágáil agus soláthraíonn siad miondealú ar na tionóntachtaí a scoir den scéim HAP.

8.30 Déantar timpeall 37% de na scoir go léir de HAP ó cuireadh tús leis an scéim i leith a chatagóiríú mar 'scoir faoi stiúir tionónta'. Taifeadann an tlonad Seirbhísí Comhroinnte HAP 'scor deonach' nó 'thug an tionónta fógra' mar chúis i 79%, beagnach, de na scoir sa chatagóir seo.

8.31 Mura bhfuil tuilleadh mionsonraí ann, ní féidir a dhéanamh amach cé na bunchúiseanna a d'eascair as scoir faoi stiúir tionónta nó cibé an bhfuil socrú tionóntachta nua déanta le tiarna talún eile mar thoradh ar chuid acu sin.

Monatóireacht feidhmíochta ar an scéim

8.32 Tá cuspóirí dea-dheartha agus táscairí feidhmíochta dea-dheartha rithabhachtach chun cláir Rialtais a chur chun feidhme go héifeachtach agus chun éifeachtacht a léiriú. Díríonn na príomhspríocanna atá leagtha síos don scéim HAP ar líon na dtionóntachtaí nua arna gcruthú agus ní éascaíonn siad meastóireacht ar an gcéatadán de na daoine a dteastaíonn tacaíochtaí uathu agus atá á bhfáil dáiríre.

8.33 Luaigh an Roinn go ndéanann sí monatóireacht ar líon na ndaoine ar liostaí feithimh tithíochta údaráis áitiúil agus go ndéantar faisnéis a sholáthraíonn údaráis áitiúla faoi theaghlaigh a cháilíonn le haghaidh tacaíocht tithíochta sóisialta ach nach bhfuil a riachtanas tithíochta sóisialta á chomhlíonadh faoi láthair a thiomsú san fhoilseachán bliantúil dar teideal *Achoimre ar Mheasúnuithe ar Thithíocht Shóisialta*.¹ Dúirt an Roinn freisin gur ceist do na húdaráis áitiúla an cineál tacaíochta tithíochta sóisialta is íomchuí do gach teaghlach a chinneadh.²

8.34 Tá na tuarascálacha gníomhaíochta a tháirgeann an tlonad Seirbhísí Comhroinnte HAP faoi láthair dírithe ar phróisis inmheánacha, seachas ar thorthaí inmheánaithe HAP. Tá scóip ann chun raon na dtáscairí feidhmíochta agus na spríocanna gaolmhara atá ar fáil don phobal a leathnú, mar shampla trí tháscairí a fhorbairt a fhéachann le monatóireacht a dhéanamh orthu seo

- an meánchostas in aghaidh an aonaid a bhaineann le tionóntacht HAP ar fud na tíre (agus de réir údaráis áitiúil) de réir aicmiú teaghlaigh
- an céatadán de scoir chuig tithíocht shóisialta arna bainistiú ag údarás áitiúil nó ag Comhlacht Tithíochta Ceadaithe (AHB)
- feabhsú ar chaighdeán cháilíochta na cóiríochta ar cíós mar gheall ar HAP, arna thomhas ag rátálacha BER (atá éigeantach don chuid is mó de thionóntachtaí) nó ag tagarmharc(anna) ábhartha eile³
- an céatadán de theaghlaigh a bhfuil an riachtanas tacaíochta is mó acu (na trí dheicil ioncaim is ísle, b'fhéidir) a fhaigheann rochtain ar HAP, mar a mhol an Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe ina hathbhreithniú caiteachais do 2018.⁴

8.35 Luaigh an Roinn gur féidir machnamh a dhéanamh ar roinnt de na táscairí molta a fhoilsiú.⁵

Treochtaí i gcostas HAP

8.36 Tá costas foriomlán na scéime HAP bainteach le líon na dteaghlach a fhaigheann tacaíocht agus an mheántacaíocht cíosa a íocann an Stáitchiste. Tá an caiteachas a tabhaíodh agus líon na dtionóntachtaí ar tacaíodh leo idir 2018 agus 2020 leagtha amach i bhFíor 8.4.

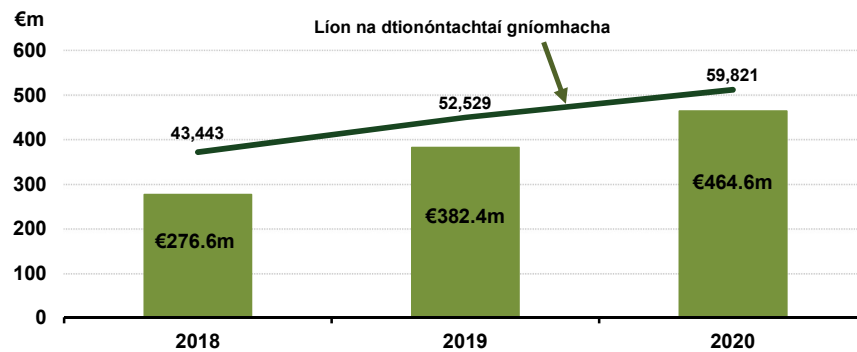
1 Meastar teaghlaigh atá i dtionóntacht HAP faoi láthair mar theaghlaigh a bhfuil a riachtanas tithíochta á gcomhlíonadh. Dá bharr sin, ní áirítear iad ar liostaí feithimh tithíochta.

2 Thug an Roinn faoi deara go mb'fhéidir nár mhaith le teaghlaigh ar liostaí feithimh a cháilíonn le haghaidh HAP leas a bhaint as.

3 I Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Feidhmíocht Fuinnimh Foirgnimh) 2012 (I.R. Uimh. 243/2012), leagtar amach go dteastaíonn deimhniú rátála fuinnimh foirgnimh (mura bhfuiltear díolmhaithe) aon uair a thairgtear foirgneamh (lena n-áirítear teaghais) le díol nó le ligean. Príomhchuspóir de chuid na straitéise *Tithíocht do Chách* is ea na híoschaighdeáin BER a chur chun feidhme, nuair is indéanta, maidir le maoin ar cíós príobháideach, ag tosú in 2025.

4 An Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe, *Caiteachas reatha agus caipitil ar shásraí seachadta tithíochta sóisialta*, 2018.

5 I gCaibidil 11 'Feidhmíocht a thomhas maidir le caiteachas Stáitchiste ar thithíocht shóisialta' sa *Tuarascáil ar Chuntais na Seirbhísí Poiblí 2019*, moladh go ndéanadh an Roinn athscrúdú ar na táscairí aschuir a úsáidtear dá clár foriomlán tithíochta san *Imleabhar Meastachán Athbhreithnithe* chun a chinntiú go léiríonn líon na spríocanna a leagtar síos i ndáil le fotheidil éagsúla na leibhéil choibhneasta caiteachais. Tá an tuarascáil ar fáil ag www.audit.gov.ie

Fíor 8.4 Caiteachas HAP agus líon na dtionóntachtaí gníomhacha, 2018 go 2020^{a,b}

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht agus an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

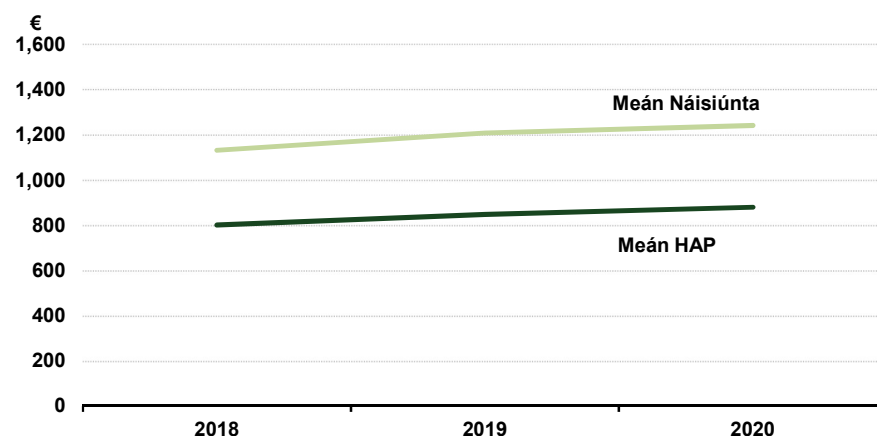
Nótaí: a I gcaiteachas na Roinne ar HAP, cumhdaítear íocaíochtaí le tiarnaí talún, costais riaracháin agus oibriúcháin áirithe a thabhaíonn an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP agus costais riaracháin eile. Taispeántar caiteachas glan ó chios dífreálach a íocann tionóntaí.

b Déantar caiteachas a thabhaítear ar HAP a fhritháireamh trí chios dífreálach a bhailiú ó thionóntaí. Tá suim an chiosa dhifreálaigh a íoctar nasctha go díreach le hioncam an teaghlaigh agus le cumas íocaíochta an tionónta - tá uasteorainneacha glanioncain i bhfeidhm (arna gcoigeartú de réir mhéid an teaghlaigh), le roinnt éagsúlachta ar fud na n-údarás áitiúil.

Teorainneacha cíosa HAP

- 8.37** Faoi reachtaíocht HAP, tá na teorainneacha le haghaidh íocaíochtaí cíosa bunaithe ar líon na ndaoine i dteaghlach agus ar mheasúnú ar an margadh cíosa áitiúil. Socraíodh na teorainneacha reatha le hordú ón Aire in 2017 (de réir contae) agus níor athraíodh chun dáta iad ó shin i leith.¹
- 8.38** I gcás go bhfuil an cíos míosúil arna chomhaontú idir an tionónta agus an tiarna talún ag sárú na huasteorann reachtúla cíosa atá iníoctha ag an údarás áitiúil, tá dhá rogha ann.
- Féadfaidh an íocaíocht cíosa a fhaigheann tacaíocht trí HAP dul thar an uasteorainn reachtúil ábhartha cíosa de rogha an údaráis áitiúil bunaithe ar dhálaí an mhargaidh cíosa áitiúil faoi suas le 20%, nó faoi suas le 50% i réigiún Bhaile Átha Cliath do na teaghlaigh sin atá gan dídean, nó atá i mbaol láithreach easpa dídine.
  - Íocann an tionónta an difríocht go díreach leis an tiarna talún.
- 8.39** Mhéadaigh meáníocaíocht mhíósúil HAP ó €801 in aghaidh na míosa in 2018 go €880 in aghaidh na míosa in 2020 – figiúr arbh ionann é agus méadú 9.9%. Bhí sé sin cosúil leis an meánmhéadú ar phraghas cíosa sa mhargadh cíosa príobháideach go ginearálta (féach Fíor 8.5). Tharla na méaduithe is mó thar an tréimhse i gceantair údaráis áitiúil Chomhairle Contae na Gaillimhe, Chomhairle Contae Mhuineacháin agus Chomhairle Contae an Chláir.
- 8.40** Tá méadú seasta tagtha ar líon na dteaghlach a fhaigheann tacaíocht, ag méadú ó dhíreach os cionn 43,000 tionóntacht in 2018 go díreach faoi bhun 60,000 in 2020.

¹ Tá na huasteorainneacha míosúla cíosa do gach údarás áitiúil leagtha amach sna Rialacháin um íocaíocht Cúnaimh Tithíochta (Leasú) 2017 (I.R. Uimh. 56 de 2017).

Fíor 8.5 Meáníocaíocht cíosa mhíosúil, 2018 go 2020

Foinse: An Bord um Thionóntachtaí Cónaithe (RTB), *Tuarascáil Innéacs Cíosa*, R4 2020, agus Tuarascáil an Ionaid Seirbhíse Comhroinnte HAP, R4 2020

1 An Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe, *Anailís ar Threochtaí: Íocaíocht Cúnaimh Tithíochta (2014 - 2019)*, arn foilsiú i mí Dheireadh Fómhair 2019.

2 Luaigh an Roinn gur gealladh i gClár an Rialtais go gcinnteofaí go mbeadh leibhéil ÍCT leordhóthanach chun tacú le teaghlaigh leochaileacha, agus an soláthar tithíochta sóisialta á mhéadú. Gealltar in *Tithíocht do Chách* freisin go ndéanfaianailís ar an ngá le leibhéal na rogha atá ar fáil d'údaráis áitiúla faoin scéim a leasú, mar fhreagairt ar an treocht in úsáid mhéadaithe roghanna.

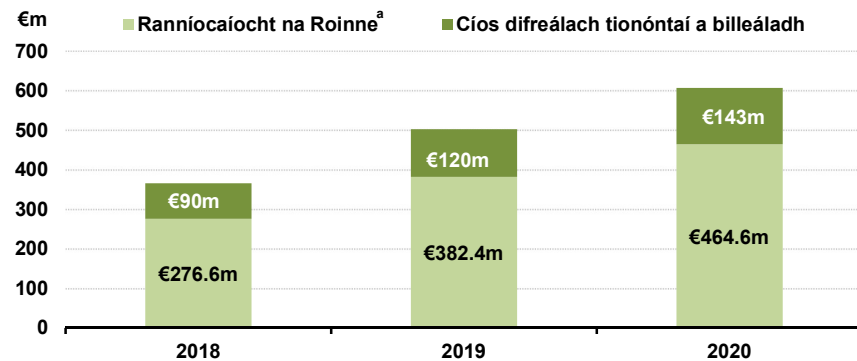
3 Baineann doiciméid HAP leis an bhfoirm iarrtais chomhlánaithe a sholáthraíonn an tionónta don údarás áitiúil i dtús na tionóntachta mar aon leis na doiciméid riachtanacha tacaíochta.

- 8.41** Luaigh an Roinn go ndéanann sí monatóireacht dhlúth ar leibhéal na rogha a úsáideann údaráis áitiúla, agus foinsí eile sonraí á gcur san áireamh, lena n-áirítear foilseacháin ráithiúla sonraí cíosa an Bhoird um Thionóntachtaí Cónaithe (RTB).
- 8.42** Mhéadaigh úsáid na roghanna ar dheonaigh údaráis áitiúla iad ó 33% de na tionóntachtaí in 2018 go 50% de na tionóntachtaí faoi mhí na Nollag 2020. Mar sin féin, ní gá go n-áirítear sa tacaíocht bhreise a chuirtear ar fáil an tsuim iomlán atá incheadaithe faoin treoir. Níl tionchar suntasach ag feidhmiú na rogha ar chaiteachas foriomlán na scéime, agus ní raibh ann ach 1.3% de chaiteachas iomlán na scéime HAP in 2020.
- 8.43** Déanann roinnt tionóntaí íocaíochtaí 'breisithe' chun an t-iarmhéid idir an teorainn cíosa HAP (lena n-áirítear rogha, más infheidhme) agus an cíos margaidh a éilítear orthu a íoc chun cóiríocht oiriúnach a fháil. In anailís ón Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe, tugtar le tuiscint go raibh timpeall 28% d'fhaighteoirí HAP ag déanamh íocaíochtaí breise 'breisithe' le tiarnaí talún sna chéad sé mhí de 2019.¹
- 8.44** Measann an Roinn gurb amhlaidh, tríd is tríd, gur leor na huasteorainneacha reatha cíosa, mar aon leis an tsolúbthacht bhreise atá ar fáil d'údaráis áitiúla, chun tacú le hoibriú éifeachtach na scéime HAP.²
- 8.45** Cé go n-áirítear faisnéis maidir le suim an chíosa i dtús na tionóntachta sna doiciméid HAP, ní cuid de phróiseas caighdeánach tuairiscithe don Roinn é faisnéis a bhailiú maidir le líon na dteaghlach a dhéanann íocaíocht 'breisithe' lena dtiarna talún.³

An tionchar atá ag cíós difreálach

- 8.46** Bíonn tionchar ar an nglanchostas HAP don Stát ag luach na ranníocaíochtaí ó na tionóntaí - rud ar a dtugtar cíósanna difreálacha. Tá laghdú beag tagtha ar ranníocaíocht na dtionóntaí le costas na scéime ó 25% in 2018 go 24% in 2020, mar a thaispeántar i bhFíor 8.6.

Fíor 8.6 Costas HAP, 2018 go 2020

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht agus an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP.

Nóta a Áirítear costais oibriúcháin agus riaracháin i ranníocaíocht na Roinne.

Rátaí bailiúcháin

- 8.47** Luaigh an Roinn go léiríonn tuairiscí ráithiúla HAP ar chíós difreálach rátaí bailiúcháin de 96% - 99% roimh phaindéim Covid-19.
- 8.48** Tá rialuithe i bhfeidhm lena chinntiú go mbailíonn an Roinn (trí na húdaráis áitiúla) an cíós difreálach atá dlite ag tionóntaí. Mura bhfuil tionónta in ann an t-iarhmhéid atá gan íoc a aisíoc, íocfaidh an Roinn an costas sa deireadh. Is í an fhianaise atá ann go raibh údaráis áitiúla measartha éifeachtach maidir leis na suimeanna sin a aisghabháil.
- 8.49** Faoi dheireadh 2020, bhí riaráistí ag 9.7% de thionóntaí gníomhacha maidir lena gcíósanna difreálacha, i gcomparáid le 3.8% ag deireadh 2019 - faoi phróiseas bainistíochta fiachais an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP, meastar go bhfuil riaráistí ag tionóntaí nuair atá trí seachtaine de chíós nó níos mó le híoc acu. Thug an Roinn faoi deara go bhfuil an méadú mar gheall ar thionchar Covid-19 go príomha.
- 8.50** Ag deireadh 2020, bhí riaráistí dar luach €2.1 milliún dlite ag 5,826 thionónta HAP. Díobh sin, bhí an cúigiú cuid tar éis pleananna aisíocaíochta a dhéanamh. Ó bunaíodh an scéim go dtí deireadh 2020, cuireadh deireadh le 1,376 thionóntacht mar gheall ar neamhíoc cíosa dhifreálaigh (5.1% de na scoir go léir). I gcás go bhfanann an fiach gan íoc ar feadh níos mó ná sé mhí tar éis dheireadh na tionóntachta, déantar é a dhíscríobh. Is ionann drochfhiacha agus níos lú ná 0.1% de chaiteachas iomlán na scéime.
- 8.51** Tá sé mar aidhm ag an scéim tacaíocht tithíochta a sholáthar ar bhonn barainneach. Cé go bhfuil faisnéis faoin gcostas HAP, faoin meáníocaíocht le tiarnaí talún agus faoin meánchíós difreálach a íocann tionóntaí ar fáil go héasca, tá easpa faisnéise ann faoin luach ar airgead a thairgeann an scéim.

Conclúidí agus moltaí

- 8.52** Tá fás tagtha ar an scéim HAP sa tréimhse measartha gearr ó bunaíodh í go dtí an áit ina bhfuil sí ina príomhghné de chóras tacaíochta an Stáit do theaghlaigh atá ag déileáil le deacrachtaí freastal ar a riachtanais chóiríochta leis na hacmhainní atá ar fáil dóibh ar bhealach eile.

Struchtúr rialachais HAP

- 8.53** Tá sé casta HAP a mhaoirsiú agus a bhainistiú de bharr líon na bpáirtithe atá i gceist. Sainithníodh sa scrúdú roinnt deiseanna chun na socruithe rialachais a fheabhsú.

Moladh 8.1

Ba cheart don Roinn athbhreithniú a dhéanamh ar na socruithe reatha maoirseachta agus bainistíochta atá i bhfeidhm chun a chinntiú go bhfuil siad ‘oiriúnach don fheidhm’ agus go léiríonn siad an dea-chleachtas. Ba cheart na nithe seo a leanas a bheith ar áireamh san athbhreithniú sin:

- athbhreithniú ar na téarmaí tagartha don Ghrúpa Maoirseachta HAP ionas go mbeidh aschur an Ghrúpa sainithe níos soiléire
- rialú a thabhairt isteach chun a chinntiú go ndéantar athbhreithniú ar bhonn rialta ar éifeachtacht na socruithe atá i bhfeidhm idir an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP agus na húdaráis áitiúla agus idir an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP agus an Roinn; agus
- an comhaontú atá i bhfeidhm idir an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP agus an Roinn a athrú chun dáta chun ionchuir agus aschuir níos sainiúla a áireamh.

Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta

Aontaím.

In 2020, thionscain an Roinn athbhreithniú ar struchtúir rialachais reatha HAP, le cúnamh ón nGníomhaireacht Tithíochta. Scrúdaigh sainchomhairleoir seachtrach na struchtúir atá ann cheana agus tá dréacht deiridh den tuarascáil athbhreithnithe curtha isteach aige. Tháinig an Grúpa Maoirseachta le chéile an 7 Meán Fómhair 2021 chun an tuarascáil a ghlacadh go foirmiúil agus chun tús a chur le struchtúr rialachais athbhreithnithe a chur i bhfeidhm do HAP. Nuair a bheidh siad glactha, tabharfar aghaidh le cur chun feidhme na moltaí ar na hábhair a ardaíodh thuas.

Rialú ar HAP

- 8.54** Tá creat rialaithe seanbhunaithe i bhfeidhm maidir le bainistíocht riosca, bailiú ranníocaíochtaí cíosa tionóntaí agus bainistíocht sonraí. Tá scóip ann riarachán na scéime a fheabhsú, lena n-áirítear maidir le rialuithe ar ghlacadh éileamh, athbhreithnithe ar éilimh atá á n-íoc agus meastachán ar mhinicíocht calaoise amhrasta agus earráide (más ann) a dhéanann difear don scéim.

Moladh 8.2

Ba cheart don Roinn beartas frithchalaoise a fhorbairt do HAP agus próiseas athbhreithnithe foirmiúla rialaithe roinne agus suirbhéanna rialaithe roinne a chur i bhfeidhm chun minicíocht earráide agus calaoise amhrasta in íocaíochtaí a shainaithint.

Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta

Aontaím.

Tá lucht bainistíochta na n-údarás áitiúil freagrach as dearadh, cur chun feidhme agus cothabháil a dhéanamh ar chóras rialaithe inmheánaigh chun earráidí agus calaois amhrasta a chosc agus a bhrath. Ina theannta sin, roghnaíonn iniúchadh na Seirbhíse Iniúcháireachta Rialtais Áitiúil ar an Ionad Seirbhísí Comhroinnte HAP roinnt íocaíochtaí HAP chun incháilitheacht a thástáil agus chun a sheiceáil an raibh an ríomh cíosa ceart nó nach raibh.

Chuir an tAonad Léasaithe, HAP agus RAS laistigh den Roinn tús sna míonna tosaigh in 2021 le scrúdú ar an bhféidearthacht a bhaineann le seiceálacha a dhéanamh in údaráis áitiúla chun leibhéal maoirseachta níos mó ar chaiteachas HAP a chinntiú. Tabharfar tosaíocht don phróiseas sin in 2021, mar fhreagairt don mholadh sin. Breithneoidh an Roinn, mar a mholtar, bearta áirithe a n-úsáideann an Roinn Coimirce Sóisialaí iad a ghlacadh, mar shampla córas athbhreithnithe foirmiúla rialaithe agus suirbhéanna rialaithe chun minicíocht earráide oifigiúla, earráid iarratasóra agus calaois amhrasta in íocaíochtaí a bhrath. Breithneoidh an Roinn freisin beartas frithchalaoise a fhorbairt don scéim.

Monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtacht HAP

- 8.55 Tá sé mar aidhm ag HAP freastal ar theaghlaigh a bhfuil riachtanas fadtéarmach tithíochta acu i gcóras aontaithe tacaíochta. Cé go leagtar síos spriocanna chun tionóntachtaí nua a chruthú, áfach, ní úsáideann an Roinn faisnéis atá ar fáil chun tuairisc a thabhairt ar an líon teaghlach a shainaithnítear a bhfuil tacaíocht de dhíth orthu agus cé mhéad atá ag fáil na tacaíochta sin dáiríre. Cuireann sé sin bac ar éifeachtacht na scéime a mheas.
- 8.56 B'ionann líon na dtionóntachtaí gníomhacha ag deireadh 2020 agus thart ar 70% de na tionóntachtaí foriomlána a bunaíodh faoi HAP ó bunaíodh é in 2014. Faoi 2020, bhí baint ag níos mó ná aon trian de na scoir ó thionóntachtaí HAP le haistrithe chuig cineálacha eile tithíochta sóisialta.
- 8.57 Faoi scéim HAP, éilítear cigireachtaí a dhéanamh nó a shocrú ar gach cóiríocht HAP laistigh d'amlínte sonraithe. Níl aon fhaisnéis ag an Roinn maidir leis an gcéatadán de thionóntachtaí beartaithe HAP a ndearna údaráis áitiúla cigireacht orthu iarbhrí ná faoi thorthaí na gcigireachtaí sin.

Moladh 8.3

I bhfianaise leibhéal chaiteachais an Státchiste ar HAP, ba cheart don Roinn a chinntiú go bhfuil dóthain faisnéise iomchuí aici maidir le cáilíocht na maoinne ar cíós a mbaintear leas astu don scéim. Éileoidh sé seo creat cuimsitheach a fhorbairt chun cáilíocht na cóiríochta HAP a ghabháil agus tuairisciú a dhéanamh uirthi.

Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta

Aontaím.

Is gné í seo den scéim a aithníonn an Roinn mar ghné atá ag dul in olcas, in ainneoin na sonraí mionsonraithe a bailíodh ar gach gné eile den scéim HAP.

Rinneadh díospóireachtaí maidir le feabhas a chur ar an tacar sonraí atá ar fáil don Roinn agus leanfaimid orainn ag obair chun réiteach a dhéanamh ar na saincheisteanna lena gcoisctear dóthain faisnéise iomchuí a bheith ar fáil go héasca maidir le cáilíocht na maoine ar cíós laistigh den scéim.

- 8.58** Tá faisnéis a fhoilsíonn an Roinn teoranta maidir le measúnú a éascú ar éifeachtacht na scéime, cé go bhfuil sí úsáideach. Ní fhoilsítear ach dhá phríomh-mhéadracht ardleibhéil HAP mar chuid de mheastacháin athbhreithnithe na Roinne.

Moladh 8.4

Ba cheart don Roinn smaoineamh ar an raon faisnéise feidhmíochta a fhoilsítear go rialta a leathnú chun trédhearcacht na scéime a mhéadú.

Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta

Aontaím.

Tar éis fhoilsiú an phlean nua tithíochta dar teideal *Tithíocht do Chách*, tá mo Roinn ag smaoineamh ar fhaisnéis iomchuí faoi fheidhmíocht a fhoilsiú agus breithneofar an moladh sin sa chomhthéacs sin.

Costas HAP

- 8.59** Bhí pas beag faoi bhun 60,000 teaghlach ag fáil tacaíochta faoin scéim HAP ag deireadh 2020.
- 8.60** Tá costas HAP ar an Stáitchiste – arbh ionann é agus €465 mhilliún, beagnach, in 2020 - glan ó ranníocaíochtaí a bailíodh ó thionóntaí – rud ar a dtugtar cíós difreálach. D'ainneoin méaduithe ar chostais chíosá margaigh, níor athbhreithníodh na huaschíosanna is iníochta faoi HAP ó bhí 2017 ann. Tá méadú de thart ar 10% tagtha ar an meáníocaíocht mhíosúil HAP le tiarnaí talún idir 2018 agus 2020.
- 8.61** Déanann roinnt tionóntaí íocaíochtaí breise 'breisithe' freisin chun aon difríocht idir an cíós is iníochta leis an tiarna talún agus an t-uaschíos is iníochta ag an Stát a chlúdach. In athbhreithniú ón Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe, aimsíodh go raibh timpeall 28% de thionóntaí HAP ag déanamh íocaíochtaí 'breisithe' le tiarnaí talún sna chéad sé mhí de 2019. Níl aon sonraí cothrom le dáta ar fáil faoi mhéid na n-íocaíochtaí seo agus ní dhéanann an Roinn iad a rianú go rialta.

Iarscríbhinn 8A

Fíor 8A.1 Forbhreathnú ar an bpróiseas HAP

Cóiríocht

- Faigheann tionóntaí a gcóiríocht féin san earnáil cíosa phríobháideach. Is é seo an socrú céanna agus atá faoin scéim RS, ach tá sé difriúil leis na socruithe a rialaíonn an RAS.

Iarratas

- Déanann tionóntaí iarratas chuig a n-údarás áitiúil ar rochtain a fháil ar HAP. Déanann údaráis áitiúla iarratais a mheas.^a Déantar mionsonraí faoi iarratais cheadaithe a logáil leis an Ionad Seirbhísí Comhroinnte HAP le haghaidh próiseála agus íocaíochta. Meastar go gcomhlíontar a riachtanais tithíochta do theaghlach a fhaigheann HAP agus níl sé ar áireamh a thuilleadh ar liosta feithimh an údaráis áitiúil. Féadfaidh an tionónta HAP iarratas a dhéanamh, áfach, go gcuirfí ar liosta 'aistrithe' an údaráis é chun rochtain a fháil ar thacaí eile tithíochta sóisialta.

Ranníocaíocht tionónta

- Síníonn tionóntaí comhaontú ranníocaíochta cíosa ina leagtar amach an gcíos difreálach a íocfaidh siad leis an údarás áitiúil ar bhonn seachtainiúil. De ghnáth, déantar ranníocaíochtaí cíosa trí bhuanordú bainc nó trí Scéim Buiséid Teaghlaigh An Post.

Íocaíocht cíosa

- Íocann an Ionad Seirbhísí Comhroinnte HAP tiarnaí talún thar ceann na n-údarás áitiúil ar bhonn míosúil, faoi réir téarmaí agus coinníollacha (lena n-áirítear teorainneacha cíosa atá i bhfeidhm i ngach údarás áitiúil). Mar sin féin, níl aon ghaol conarthach ann idir tiarnaí talún agus údaráis áitiúla.

Forfheidhmiú

- Mura n-íocann an tionónta an ranníocaíocht cíosa, cuirtear íocaíochtaí HAP leis an tiarna talún ar fionraí agus stoptar iad sa deireadh. Tá an tionónta freagrach ansin as an gcíos iomlán atá dlíte a íoc.

Cigireachtaí

- Déanann údaráis áitiúla cigireacht ar thithe tionóntaí lena chinntiú go gcomhlíonann nó go sáraíonn an teach íoschaighdeán, cosúil leis na cinn atá leagtha amach faoi na Rialacháin um Thithíocht (Caighdeán do Thithe ar Cíos) 2019.

Scor ón gclár

- Chomh luath agus a fhaigheann tionóntaí HAP, meastar go bhfuil cineál tacaíochta tithíochta sóisialta á fháil acu agus ní dhéantar athmheasúnú orthu maidir le hincháilitheacht le haghaidh tacaíochta tithíochta sóisialta má thagann méadú ar a n-ioncam. Ina áit sin, méadófar a gcíos difreálach de réir scéim cíosa dhifreálaigh an údaráis áitiúil. Má tá briseadh ann sa tacaíocht, féadfar iad a athmheasúnú ansin le haghaidh tithíocht shóisialta.

Foinse: Treoir HAP arna foilsíú ag an nGníomhaireacht Tithíochta. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nóta: a Chun cáiliú le haghaidh HAP, caithfidh teaghlach a bheith cáilithe le haghaidh tacaíocht tithíochta sóisialta lena údarás áitiúil agus a bheith curtha ar liosta tithíochta. Cuirfear roinnt tosca san áireamh sa mheasúnú tithíochta sóisialta, lena n-áirítear ioncam teaghlaigh, riaráistí cíosa roimhe seo, oiriúnacht na cóiríochta reatha, inbhuanaitheacht morgáiste (más infheidhme) agus cibé an bhfuil forlíonadh cíosa á fháil ag an teaghlach.

Fíor 8A.2 Rialuithe a bhaineann le HAP

Rialuithe údaráis áitiúil

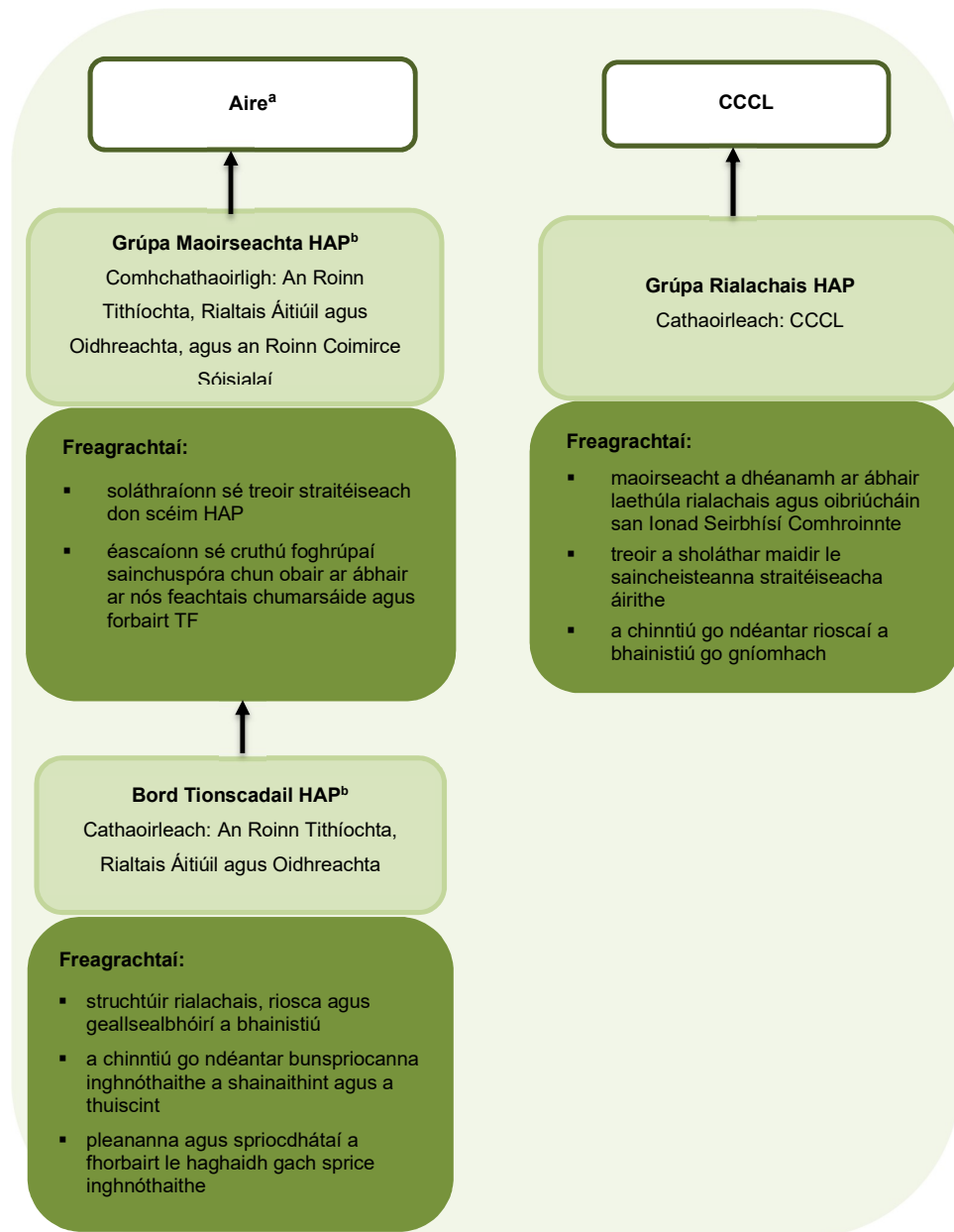
- Is iad na húdaráis áitiúla a dhéanann seiceálacha 'glactha' éagsúla. Áirítear leis na tástálacha sin, a dhearbhuí:
  - go bhfuil an tionónta incháilithe le haghaidh HAP, agus tagairt á déanamh don liosta tithíochta sóisialta nó don mheasúnú ar riachtanais tithíochta sóisialta
  - go dtagann an íocaíocht cíosa leis an tiarna talún laistigh de na teorainneacha ceadaithe (lena n-áirítear rogha, más infheidhme)
  - gur cuireadh an ríomh cíosa dhifreálaigh i gcrích agus go bhfuil sé ceart
  - gur baineadh an tionónta den liosta feithimh tithíochta agus gur cuireadh ar an liosta aistrithe é
  - go bhfuil gach doiciméad cuí comhlánaithe agus ar comhad agus gur síníodh í, lena n-áirítear foirm iarratais agus comhaontú ranníocaíochta cíosa.

Rialuithe an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP

- Tá roinnt tástálacha i gceist le Córas Bainistíochta Cáilíochta (QMS) an Ionaid Seirbhísí Comhroinnte HAP chun an riosca calaoise agus earráide a mhaolú. Áirítear leis na tástálacha seo, a sheiceáil:
  - go bhfuil Uimhreacha Pearsanta Seirbhíse Poiblí (UPSPanna) an tionónta agus an tiarna talún ceart, agus úsáid á baint as córais na Roinne Coimirce Sóisialaí agus na gCoimisinéirí Ioncaim faoi seach
  - go bhfuil an cruthúnas ar úinéireacht maoine cothrom le dáta agus bailí
  - go bhfuil an tiarna talún ag comhlíonadh na rialacha cánach
  - nach bhfuil an tionónta ag fáil forlíonadh cíosa, agus úsáid á baint as córais na Roinne Coimirce Sóisialaí
  - go bhfuil an ráta íocaíochta tiarna talún ceart
  - gur soláthraíodh sonraí bainc agus sonraí teagmhála
  - go bhfuil gach doiciméad ábhartha ar comhad.
- Tá an tIonad Seirbhísí Comhroinnte freisin faoi réir iniúchadh inmheánaigh agus faoi réir athbhreithniú ag Grúpa Rialachais HAP de chuid CCCL agus coiste iniúcháireachtata CCCL.

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht agus an tIonad Seirbhísí Comhroinnte HAP. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Iarscríbhinn 8B Socruithe rialachais agus maoirseachta HAP amhail an 31 Nollaig 2020

Foinse: Meabhrán Comhaontaithe. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nótaí: a Téann an Roinn i gcomhairle leis na húdaráis áitiúla faoi HAP trí chiorcláin agus treoirínte.

b Ar an nGrúpa Maoirseachta agus ar an mBord Tionscadail tá ionadaithe ón Roinn Coimirce Sóisialaí, ón Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe, ón nGníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil, ó údaráis áitiúla agus ón nGníomhaireacht Tithíochta.